

نقش یگان‌های غواصی در مأموریت‌های راهبردی نیروی دریایی در دفاع مقدس مطالعه موردی گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب

مازیار جهانبخش^{۱*}محمدرضا تقوی فرهی^۲اردشیر محمودی^۳

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

نیروی دریایی در راستای انجام مأموریت‌های راهبردی مانند حفظ خطوط مواصلاتی خودی، تأمین امنیت در دریا و قطع خطوط مواصلاتی دشمن از یگان‌های تخصصی متعددی مانند یگان‌های شناور سطحی و زیرسطحی، یگان‌های هوا دریا، تیپ‌های تفنگدار و تکاور، یگان‌های غواصی و..... برخوردار است. با توجه به اهمیت یگان‌های غواصی در پشتیبانی از مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، هدف این تحقیق بررسی نقش یگان‌های غواصی در مأموریت‌های راهبردی نیروی دریایی در دفاع مقدس مطالعه موردی گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب است. بنابراین این تحقیق از منظر هدف از نوع کاربردی و از نظر راهبرد اجرای پژوهش، توصیفی با رویکرد کیفی در نظر گرفته شده است. در این تحقیق از روش گردآوری داده‌ها به دو روش مطالعه کتابخانه‌ای (مطالعه اسناد و مدارک (و میدانی) و مصاحبه بهره گرفته شده و پس از مطالعه اسناد و مدارک و دستیابی به چارچوب نظری پژوهش، جامعه آماری برای فرایند مصاحبه، شامل پیشکسوتان حوزه غواصی انتخاب شده که به روش هدفمند قضاوتی و مبتنی بر معیارهایی به شناسائی آنان پرداخته شد و در فرایند مصاحبه شرکت نمودند. در نهایت پس از دسته‌بندی پردازش و قضاوت اطلاعات حاصل شده، نتایج حاصل از تحقیق بیان گر است که گروه‌های غواصی مستقر در مناطق جنوب با هدایت مدیریت غواصی و بر اساس بررسی دقیق نیازهای عملیاتی، با انجام اقدامات تاکتیکی در مناطق عملیاتی، در ابعاد اصلی، اسکورت کاروان، شناورسازی اجسام مغروق (باز نگه‌داشتن بنادر و اسکله‌های تجاری)، خنثی‌سازی و تخریب موانع زیرآبی و آموزش رزمندگان اسلام موجب بروز تأثیرات راهبردی در جنگ تحمیلی و تأمین منافع ملی در دوران دفاع مقدس گردند.

واژگان کلیدی:

نیروی دریایی، گروه‌های غواصی، دفاع مقدس، مأموریت راهبردی.

^۱ کارشناس ارشد مدیریت دفاعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.^۲ کارشناس ارشد مدیریت دفاعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.^۳ کارشناس ارشد مدیریت دفاعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.* نویسنده مسئول: Email: mejahan1400@gmail.com

مقدمه

تجارت دریایی از زمان‌های گذشته تاکنون نقش قابل توجهی در تجارت بین‌المللی داشته و در زمان جنگ تحمیلی نیز دو کشور ایران و عراق از شرایط مذکور مستثنی نبوده و وابستگی شدیدی به استخراج نفت و فروش آن داشتند. با توجه به اینکه جنگ تحمیلی به‌عنوان یکی از طولانی‌ترین جنگ‌های قرن بیستم در نظر گرفته می‌شود و درآمد مستمر کشور و تأمین اقلام ضروری مردم و نیازمندی‌های جنگ نیز در طول مدت‌زمان طولانی جنگ تحمیلی از طریق تجارت دریایی و تأمین خطوط مواصلاتی دریایی صورت می‌پذیرفت لذا نیروهای مسلح عراق از همان روزهای ابتدایی جنگ تلاش گسترده‌ای را در جهت اخلاف در صادرات نفتی و تجارت دریایی ایران آغاز نمود. نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران نیز که مسئولیت اصلی حفاظت از منافع کشور و تأمین امنیت خطوط مواصلاتی دریایی خودی و مسدود نمودن خطوط مواصلاتی و معابر وصولی دریایی دشمن را به عهده داشت ضمن صدور اولین اعلامیه بین‌المللی دریایی مبنی بر اعلام ضوابط و محدودیت‌های تردد در خطوط کشتیرانی با درهم کوبیدن ماشین جنگی دشمن، کسب و حفظ سیادت دریایی کشور، بستن خطوط مواصلاتی دریایی دشمن و باز نگه‌داشتن خطوط مواصلاتی دریایی خودی سیادت دریایی جمهوری اسلامی ایران را در تمامی پهنه آب‌های نیلگون خلیج همیشه فارس کسب و با قدرت تمام تا پایان جنگ تحمیلی حفظ نمود (طحانی، ۱۳۹۳: ۳۵). در نیروی دریایی یگان‌های تخصصی متعددی وجود دارد که با همکاری و تعامل با یکدیگر نسب به هم‌افزایی در راستای اجرای صحیح مأموریت محوله اقدام می‌نمایند. یکی از یگان‌های تخصصی در نیروی دریایی یگان غواصی بوده که با کارکنان آموزش‌دیده و تجهیزات تخصصی نسبت به پشتیبانی از واحدهای شناور سطحی و زیرسطحی در جهت اجرای مأموریت محوله اقدام می‌نمایند (مشوری و همکاران، ۱۳۹۶: ۸). یگان غواصی در دوران جنگ تحمیلی با تشکیل گروه‌های غواصی در مناطق عملیاتی جنوبی مانند بندر امام و جزیره خارک و بهره‌گیری از کارکنان متخصص و روش‌های نوین نقش بسیار مؤثری در شکست اهداف نیروهای بعثی و تأمین خطوط مواصلاتی خودی به عهده داشتند و با مشارکت در کلیه عملیات اسکورت کاروان، خنثی‌سازی مین‌های دریایی، شناورسازی اجسام مغروق، تجسس و نجات دریایی، جوشکاری و برشکاری زیرآبی و

آموزش غواصی جهت رزمندگان اسلام در اجرای عملیات متعدد در دفاع مقدس، نقش غیرقابل‌انکاری در جهت شکست اهداف دشمن بعثی در عرصه دریا و تأمین اهداف ملی کشور ایفا نمودند. در این راستا هدف اصلی این مقاله بررسی نقش یگان‌های غواصی در مأموریت‌های راهبردی نیروی دریایی در دفاع مقدس مطالعه موردی گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب است و با توجه به اینکه در تحقیقات انجام‌شده تاکنون به‌صورت تخصصی به این امر اشاره نشده است در این تحقیق تلاش شده است که به این سؤال پاسخ داده شود که نقش یگان‌های غواصی در مأموریت‌های راهبردی نیروی دریایی در دفاع مقدس مطالعه موردی گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب چگونه بوده است؟ این تحقیق از این جهت دارای اهمیت است که ضمن جمع‌آوری ادبیات مدون و منظم در زمینه اهم اقدامات یگان‌های غواصی نیروی دریایی ارتش ج. ا. ا در زمان جنگ تحمیلی، موجب آشکار نمودن زوایای گوناگون فعالیت‌های تاکتیکی این یگان تخصصی و عملیاتی نداجا در زمان جنگ تحمیلی شده که از تأثیرات راهبردی در زمان جنگ تحمیلی برخوردار بودند. در مورد ضرورت انجام این تحقیق نیز میتوان بیان نمود در صورتی که تحقیقاتی در این زمینه صورت نپذیرد: زوایای پنهان فعالیت‌های یگان‌های تخصصی مانند یگان غواصی در زمان جنگ تحمیلی آشکارنشده، نقاط قوت و نقاط ضعف این نوع فعالیت‌ها احصا نمی‌گردد و انتقال تجارب تیم‌های غواص و نوآوری‌ها و علوم و فنون به‌کاررفته شده در این‌گونه عملیات تخصصی و انتقال تجارب ارزنده آن‌ها به نسل جوان صورت نخواهد پذیرفت.

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

پیش از ورود به مبانی نظری تحقیق در ادامه به تعریف چند واژه تخصصی که در ادامه به آنها پرداخته خواهد شد اشاره می‌گردد:

- **خطوط مواصلات دریایی^۱:** مسیرهای دریایی که شریان‌های حیاتی کشور را در حفظ و توسعه رونق اقتصادی بندرها را در برمی‌گیرد (مشوری، ۱۳۵۶: ۱۸).

¹ SLOCS -Sea line of communications

- **غواص:** اصطلاحاً به نظامیانی اطلاق می‌گردد که تخصص غواصی داشته و قابلیت اجرای عملیات زیرآبی در اعماق مختلف و در راستای مأموریت‌های محوله در زمان صلح و جنگ را دارند (مشوری، ۱۳۵۶: ۲۸).
- **تجهیزات غواصی:** به مجموعه تجهیزات و وسایلی اطلاق می‌گردد که تیم‌های غواص باید به منظور انجام عملیات ایمن و مفید و مؤثر غواصی به همراه داشته باشند (معصومی، ۱۳۸۶: ۶).
- **اسنورکل:** لوله تنفسی از جنس لاستیک و پلاستیک که به غواص اجازه می‌دهد در هنگام غواصی در سطح آب صورت خود را در درون آب نگاه داشته و با تنفس از طریق اسنورکل دید مناسبی از محیط زیرآب داشته باشد (معصومی، ۱۳۸۶: ۸).
- **غواصی عمق زیاد:** به اجرای عملیات غواصی در عمق‌های فراتر از ۳۰ متر تا عمق ۶۰ متر اطلاق می‌شود که در اجرای این عملیات و به علت حساسیت بالا وجود اتاق فشار در محل غوص الزامی است. (مد غواصی، ۲۳: ۱۳۹۰)
- **اتاق فشار:** محفظه‌ای است که انسان را در محدوده فشارهایی فراتر از فشار اتمسفر (یک‌بار) قرار می‌دهد. اتاق فشارها بر اساس نوع کارکرد، تعداد سرنشین و محل نصب به انواع مختلفی قابل تقسیم می‌گردند (مد غواصی، ۲۲: ۱۳۹۰)
- **عملیات تجسس و نجات:** به‌طور کلی نوعی حالت اضطراری محسوب می‌شود که در چنین وضعیتی معمولاً یگان شناور سطحی یا زیرسطحی و یا پروازی دچار سانحه شده و می‌بایست در کوتاه‌ترین زمان برای نجات بازماندگان احتمالی اقدام کرد (رستمی، ۱۳۸۶: ۳۹۲).
- **نیروی دریایی راهبردی:** به نیروهای دریایی گفته می‌شود که قادرند با اعزام شناورهای جنگی به خارج از آب‌های سرزمینی در فاصله‌های بسیار دور از ساحل در دریاها و اقیانوس‌ها با توجه به توانمندی‌های خود یک طیف وسیعی از عملیات دریایی را طراحی و به مرحله اجرا درآورند و از منافع ملی کشور متبوع خود محافظت نمایند.

- **قدرت دریایی^۱:** به ظرفیت‌های یک کشور در جهت دفاع از منافع خود در دریا اطلاق می‌گردد و قدرت دریایی نیازمند قابلیت دریایی در زمینه تجاری و نظامی در جهت دفاع از منافع در دریا است (Till, 2013, 22).

جنگ تحمیلی عراق علیه ایران میان دو کشور عمده صادرکننده نفت رخ داده و هر دو کشور در زمان آغاز جنگ، حجم قابل توجهی نفت، تولید و صادر می‌کردند و تا اندازه زیادی در زمینه درآمدهای ارزی و هزینه‌های دولت به درآمدهای نفتی وابستگی شدید داشتند (میر ترابی، ۲۴: ۱۳۹۰). در زمان کوتاهی پس از آغاز جنگ تحمیلی نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۹۸۰ با اجرای عملیات مروارید و انهدام سکوهای البکر و العمیه ضربه سنگینی به نیروی دریایی عراق و صادرات نفت این کشور از طریق خلیج فارس وارد نمودند. در حین این عملیات و سایر عملیات تخصصی دریایی، نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از یگان‌های تخصصی مانند یگان‌های تکاور، یگان‌های غواصی، یگان هوا دریا و بهره‌گیری از شناورهای سطحی توانسته بود بیش از دوسوم قدرت دریایی دشمن بعثی را منهدم نماید (Nadia, 1998: 18). در این میان یکی از مهم‌ترین و خطرناک‌ترین مسئولیت‌های جنگ بر دوش غواصان و یگان‌های غواصی بود. که با تشکیل گروه‌های غواصی در مناطق عملیاتی جنوب مانند بندر امام و با جان‌فشانی‌های فراوان در سخت‌ترین شرایط ممکن و با کمترین تجهیزات دل به آب‌ها می‌زدند تا قدم در راه حفاظت از این آب‌و خاک بردارند و با اجرای عملیات تخصصی متعدد به صورت مستقیم و یا در قالب پشتیبانی از واحدهای رزمی و غیر رزمی نسبت به تأمین خطوط مواصلاتی دریای خودی و قطع خطوط مواصلاتی دشمن (عملیات مین‌گذاری آفندی) اقدام نمودند.

دلایل شروع جنگ

پژوهش‌گران سال‌ها این پرسش را مطرح کرده‌اند که دلیل آغاز جنگ‌ها را شناسایی نمایند و به این پرسش پاسخ‌های بسیاری داده شده است از جمله عواملی که محققان به آن اشاره می‌نمایند منابع طبیعی است. منابع طبیعی در گذشته به عنوان ابزار یا اهداف جنگ مورد استفاده قرار گرفته است و در آینده نیز مورد استفاده قرار خواهد گرفت و همواره بین جنگ، ثروت و

¹ Sea Power

قدرت رابطه ناگسستنی وجود دارد (میر ترابی ۱۳۹۰: ۲۶). از آنجا که منابع طبیعی به صورت همگن در سراسر جهان وجود ندارد و تنها در برخی مناطق و تحت کنترل برخی کشورها یا گروه‌ها یافت می‌شود لذا جوامعی که به این منابع نیاز داشتند، برای دستیابی به آن‌ها به اقدامات تهاجمی دست می‌زدند، بالأخص اگر این منابع طبیعی برای ادامه حیات فیزیکی یا اقتصادی سایر جوامع موردنیاز باشد. به عنوان مثال پس از جنگ جهانی دوم، نفت به مهم‌ترین سوخت و منبع انرژی موتور اقتصادی کشورهای جهان تبدیل شد (Humphreys, 2005: 4). وضعیت پیش آمده پس از انقلاب اسلامی موقعیت مطلوبی بود تا صدام با کمک قدرت‌های جهانی تصویر دلخواهش را از خطرات انقلاب ایدئولوژیک ایران به کشورهای منطقه نشان داده و احساسات ناسیونالیستی اعراب را برانگیزاند و در حقیقت با رهانیدن عراق از تنگنای ژئوپلیتیک موجب دسترسی این کشور به آب‌های خلیج فارس و تسلط بر مناطق نفت‌خیز جنوب ایران در خوزستان گردد (زرقرانی، ۶۹: ۱۳۹۵). نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران نیز که از همان روزهای ابتدایی جنگ از نیت شوم رژیم بعث عراق اطلاع داشت با به‌روزرسانی طرح‌های عملیاتی و بهره‌گیری از تمامی ظرفیت‌ها و استعداد تخصصی در نیروی دریایی، نسبت به تأمین خطوط مواصلاتی دریایی و جلوگیری از قطع تجارت دریایی کشور اقدام نمود. یکی از یگان‌های تخصصی که در این زمینه فعالیت مناسبی داشت، یگان غواصی نیروی دریایی ارتش بود که با تشکیل گروه‌های غواصی مستقر در مناطق جنوبی و با بهره‌گیری از دانش و تجربه مناسب نقش مؤثری در پشتیبانی نیروهای رزمی و تأمین خطوط مواصلاتی خودی داشت.

تاریخچه مرکز آموزش غواصی

نیروی دریایی ایران در سال ۱۳۳۵ هجری شمسی مقارن با سایر پیشرفت‌ها در امر دریانوردی به منظور انجام کارهای زیرآبی ناوگان و بندار، تصمیم به تأسیس یک سازمان غواصی مدرن گرفت. در ابتدای کار دو نفر افسر و سه نفر درجه‌دار جهت طی دوره غواصی و آموختن فن غواصی به کشور انگلستان اعزام گردیدند که پس از موفقیت و طی دوره به ایران مراجعت و با تأسیس آموزشگاه غواصی در پایگاه دریایی بندرانزلی و انتخاب اولین نفرات داوطلب، شالوده غواصی مدرن در نیروی دریایی پی‌ریزی گردید. سالیانه مقداری وسایل و تجهیزات غواصی از

کشور انگلستان خریداری و همگام با پیشرفت‌های نیروی دریایی، آموزش فن غواصی با امکانات بیشتر توسعه یافت تا جایی که غواصان فارغ‌التحصیل آموزشگاه غواصی توانایی آن را پیدا نمودند که جوابگوی نیازمندی‌های ناوگان و پایگاه‌های نیروی دریایی باشند و کلیه امور زیرآبی را در خلیج فارس و دریای عمان و دریای خزر به خوبی انجام دهند. مرکز آموزش غواصی در گسترش فن غواصی و تهیه وسایل مدرن و جدید و نیز اعزام غواصان جهت آشنایی با فن‌های جدید و تربیت غواصان ورزیده و مجرب سهم به سزایی در تقویت کادر غواصان نیروی دریایی داشته است (مشوری و همکاران، ۹: ۱۳۹۶). غواصان نیروی دریایی پس از سپری نمودن دوره غواصی عمق زیاد در شاخه‌های تخصصی ذیل آموزش دیده و نسبت به اجرای مأموریت محوله در شرایط سخت زیرآب اقدام می‌نمودند:

- تخریب و انفجارات زیرآبی
- جوشکاری و برشکاری زیرآبی
- فیلم‌برداری و عکاسی زیرآبی
- سالویج و شناورسازی
- تجسس و نجات دریایی

نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در مأموریت اسکورت کاروان

مقام عظمای ولایت و فرماندهی معظم کل قوا در آذرماه ۱۳۸۷ (طی سخنانی در جمع افسران نداجا در مراسمی به مناسبت سالروز نیروی دریایی) فرمودند:

“حالا ماجرای ناوچهٔ پیکان را در عملیات مروارید خیلی‌ها می‌دانند، اما ماجرای حفاظت از کشتی‌های تجاری را خیلی‌ها نمی‌دانند، آن زمانی که اقتصاد ما بسته به صادرات نفت بود، دشمن درصدد بود تا صادرات نفت ما را قطع کند، آنگاه بود که نیروی دریایی جوهرهٔ خود را نشان داد.”

کشوری در عرصه دریایی به عنوان قدرت دریایی در نظر گرفته می‌شود که توانایی دفاع از منافع خود در دریا را داشته باشد (Till, 2013, 21). جمهوری اسلامی ایران نیز به منظور دفاع از منافع خود در دریا اقدام به مأموریت اسکورت کاروان‌ها از روزهای آغازین جنگ تحمیلی نمود. اهمیت مقابله با اقدامات دشمن در قطع خطوط مواصلاتی در ابعاد مختلف به‌ویژه اداره جنگ، تأمین نیازمندی‌های عمومی و حفظ امنیت ملی کشور به‌اندازه‌ای مهم و بالارزش بود که

دشمن تمام سعی و تلاش خود را در این راستا صرف می‌کرد (سیاری، ۱۴۰۰: ۱۴۵). در دوران جنگ تحمیلی در مجموع ۱۰ هزار فروند کشتی تجارتي و نفت‌کش در قالب ۲۵۰ عملیات و در منطقه‌ای به وسعت ۶۱ هزار کیلومترمربع، توسط ناوهای نیروی دریایی اسکورت و همراهی شدند و یکی از اهداف مهم جنگ دریایی که همانا باز نگه‌داشتن خطوط مواصلاتی دریایی خودی است را تحقق بخشیدند. در طول عملیات اسکورت کاروان‌های تجاری و نفت‌کش، حملات هوایی مکرری از سوی دشمن متجاوز شکل می‌گرفت که هوشیاری کارکنان یگان‌های شناور و تیم‌های غواصی اسکورت کننده و تیم‌های عملیات ویژه مستقر در کشتی‌های اسکورت شونده و همچنین استفاده از سامانه‌های جنگ الکترونیک و انواع تاکتیک‌های دیگر فریب شامل طراحی و ساخت هدف‌های کاذب، علاوه بر انهدام تعدادی از هواپیماها و شناورهای دشمن، موجب انحراف صدها فروند از موشک‌ها دشمن گردید. یگان‌های غواصی در انجام صحیح مأموریت‌های مذکور نقش بسیار کلیدی داشتند و در صورتی که هرگونه مشکل زیرآبی در واحدهای شناور نظامی یا تجاری به علت حملات دشمن و یا سایر مشکلات مانند وضعیت بد جوی یا مسائل فنی گزارش می‌گردید. تیم‌های غواصی علی‌رغم مخاطرات متعدد مانند وضعیت بد دریا و احتمال حمله مجدد دشمن در اسرع وقت به کمک یگان آسیب‌دیده می‌شتافتند و با انجام تعمیرات در دریا امکان انتقال ایمن شناور آسیب‌دیده به نزدیک‌ترین بندر را فراهم می‌نمودند. جمهوری اسلامی ایران از روزهای آغازین جنگ با اعلام منطقه محدودیت دریایی در محدوده آب‌های سرزمینی خود از تردد شناورهای دشمن جلوگیری به عمل می‌آورد و عراق نیز با اعلام منطقه جنگی در شمال خلیج فارس مانع از تردد شناورها به سمت بنادر ایرانی مانند بندر امام می‌گردید (Sandish, 2016, 23).

نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در شناورسازی اجسام مغروق و باز نگه‌داشتن بنادر و اسکله‌های تجاری

با شروع جنگ تحمیلی سلسله عملیات سیادت باهدف انجام گشت دریایی و بهره‌مندی از همه یگان‌های شناور و پروازی و تخصصی به گونه مستمر و شبانه‌روزی مورد اجرا گزاری شد (دفتر پژوهش‌های نظری و مطالعات راهبردی نیروی دریایی ارتش ج.ا. ایران، ۱۳۹۲: ۹). نیروهای بعثی نیز با توجه به اهمیت دریا در تجارت دریایی جمهوری اسلامی ایران، از همان

ابتدای جنگ تحمیلی، نسبت به حمله به بنادر اصلی وارداتی ایران مانند بندر امام نمودند و با توجه به اینکه بخش عظیمی از کشتی‌های داخل اروندرود چه در کنار اسکله‌ها و چه در لنگرگاه‌ها مورد اصابت تیرهای مستقیم نیروهای بعثی قرار گرفته و غرق شدند یا در صورت آسیب دیدگی به گِل نشستند، عمده فشار تأمین نیازمندی‌ها و ارزاق عمومی ضروری کشور به بندر امام خمینی (ره) منتقل شد. فاصله این بندر که در انتهای کانال خور موسی قرار دارد، با سامانه‌های آفندی نیروهای بعثی به نسبت سلاح‌ها و جنگ‌افزارهای روز در اختیار بسیار ناچیز بوده به‌طوری‌که کشتی‌های کنار اسکله، ورودی‌ها و خروجی‌ها به این خور با حملات موشکی ساحل به دریا و یا تهاجم هوایی عراق، مورد آسیب قرار می‌گرفتند. آسیب دیدن این کشتی‌ها صرف‌نظر از ایجاد محدودیت در تردد به این کانال بسیار مهم و راهبردی، می‌توانست خطر قطع خطوط مواصلاتی و شروع بحران کمبود نیازمندی‌های داخلی ایران را در پی داشته باشد (Rourke, 1998, 45). در این زمان نقش تیم‌های تخصصی غواصی با تخصص سالویج و شناورسازی بسیار پراهمیت بود. به‌گونه‌ای که تیم‌های مذکور در زیر آتش دشمن با اجرای عملیات تخصصی شناورسازی و با جابجایی شناورهای آسیب‌دیده از هرگونه انسداد در خطوط بندری جلوگیری می‌نمودند.

نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در مأموریت خنثی‌سازی و تخریب موانع و مین‌های زیرآبی

رژیم بعث بعد از ناکامی در کسب پیروزی سریع و قاطع و آشکار شدن این واقعیت که ایران نه تسلیم می‌شود و نه شکست می‌خورد، به دنبال ختم هرچه سریع‌تر جنگ بود. یکی از سیاست‌هایشان این بود که حساسیت قدرت‌های جهانی و سازمان‌های بین‌المللی را نسبت به جنگ در خلیج فارس و ادامه درگیری‌ها و تنش‌ها در آن بالا ببرند و از طریق اعمال فشار آنان، آتش‌بس را به ایران تحمیل کنند (Herman, 2005, 32). عراقی‌ها خلیج فارس را که یکی از مراکز اصلی صدور نفت دنیا بود بی‌ثبات و ناامن کردند تا پایان جنگ را به دغدغه‌ای جهانی تبدیل کنند. از زمستان ۱۳۶۱ این سیاست را تشدید نموده و با موشک‌های فرانسوی موسوم به اگزوست به تأسیسات نفتی و اسکله‌ها حمله کردند (Nadia, 1998, 43). در این حملات اگر بمب‌های دشمن به تأسیسات زیرآبی برخورد می‌نمود تیم‌های غواصی در اسرع وقت و به‌منظور

ادامه فرایند صادرات و جلوگیری از آسیب‌های زیست‌محیطی و نشت مواد نفتی در دریا به انجام تعمیرات زیرآبی اقدام می‌نمودند. در بسیاری از موارد نیز بمب‌های عمل‌نکرده در زیر لوله‌های نفتی و یا تأسیسات دریایی باقی می‌مانند که در این صورت و علیرغم مخاطرات فراوان تیم‌های غواصی نسبت به خنثی‌سازی و یا جابجایی بمب‌های مذکور و انهدام آن در محلی امن اقدام می‌نمودند (وزارت نفت، ۱۳۶۳: ۲۲). همچنین با توجه به اینکه یکی از روش‌های نیروی دریایی عراق به‌منظور مسدود نمودن تجارت دریایی ایران، عملیات مین‌گذاری افندی در مسیر آب راه‌ها و بندرها ایرانی بود. یگان‌های غواصی در عملیات متعدد و با جان‌فشانی‌های فراوان نسبت به خنثی‌سازی و انهدام مین‌ها و همچنین باز نگاه‌داشتن مسیرهای دریانوردی اقدام می‌نمودند. به‌عنوان مثال نیروی دریایی عراق در یک عملیات افندی در اواخر سال ۱۳۵۹ اقدام به مین‌گذاری دهانه ورودی بندر امام که به‌عنوان یکی از بندرها اصلی در تأمین نیازمندی‌های کشور در آن زمان بود نمود و با توجه به مخاطرات ایجادشده هیچ کشتی حاضر به پهلوگیری در اسکله بندر امام نبود. در این زمان در یک عملیات تخصصی یک گروه ۱۸ نفره غواص به مدت ۶۰ روز کاری اقدام به شناسایی و مین‌روبی مین‌های دریایی از بویه شماره ۲۱ الی بویه شماره ۴۵ در مسیر بندر امام درخور موسی نموده و با تلاش فراوان نسبت به پاک‌سازی مسیر اقدام نموده و پس‌از آن کشتی‌های زیادی فرصت بارگیری و تخلیه در بندر امام و تأمین مایحتاج کشور را فراهم یافتند.

نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در آموزش رزمندگان اسلام

یگان غواصی نیروی دریایی ارتش به‌عنوان اولین و باسابقه‌ترین ارگان غواصی در کشور، در زمان جنگ تحمیلی ضمن انجام مأموریت‌های محوله نقش به‌سزایی در جهت آموزش اساتید رزمندگان و فرماندهان جنگ تحمیلی در زمینه‌های غواصی و تخصص زیرآبی داشتند. عملیات تخصصی غواصی در زمان جنگ تحمیلی در جهت اجرای عملیات متعددی مانند والفجر هشت که منجر به تصرف فاو شد، کربلای ۵ که منجر به شکست ماشین جنگی عراق شد و کربلای ۴، صورت پذیرفت در این عملیات نیروهای غواص بسیجی که تحت آموزش مربیان غواص نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران قرارگرفته بودند به‌عنوان خط‌شکن شرکت نموده و علی

رقم کمبود امکانات و تجهیزات اما با بهره‌گیری از روحیه معنوی، ایثار و رشادت ضربات سنگینی به دشمن بعثی وارد می‌نمودند.

پیشینه‌های تحقیق

- مجموعه تقویم تاریخ دفاع مقدس نداجا در ۲۰ جلد، تألیف امیر حبیب اله سیاری و همکاران است که توسط انتشارات دفتر پژوهش‌های نظری و مطالعات راهبردی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۹ منتشر شده است در این تحقیق، تمام عملیات نیروی دریایی بیان گردیده است. این کتاب بدون تجزیه و تحلیل به مستندسازی و پیام‌های تبادل شده بین یگان‌های عملیاتی پرداخته است (سیاری و همکاران: ۱۳۸۹).

- در کتاب اسکورت نفت‌کش‌ها اثر محمود یزدفام که در سال ۱۳۸۷ توسط انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی انتشار یافته است. حوادث دفاع مقدس در دریا و خلیج فارس به صورت روزشمار بدون تجزیه و تحلیل بیان شده است (یزدان فام ۱۳۷۸).

- کتاب بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران در عرصه دریایی تألیف محمود عسگری در اردیبهشت سال ۹۲ به موقعیت دریا و جایگاه نیروی دریایی در دفاع همه‌جانبه و اهم اقدامات آن در جنگ تحمیلی و همچنین چالش‌های نیروی دریایی اشاره شده است (عسگری، ۱۳۹۲).

- در مقاله با عنوان راهبردهای به کارگیری شده از سوی نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران که توسط علی جمالی انجام شده است نیز به راهبردهای مورداستفاده در نیروی دریایی جهت تأمین خطوط مواصلاتی خودی و قطع خطوط مواصلاتی دشمن و همچنین ایجاد برتری دریایی اشاره شده است (جمالی، ۱۳۹۳).

علاوه بر تحقیقات یادشده کتاب و مقالات متعددی در مورد جنگ تحمیلی به زبان‌های مختلف وجود دارد که در هر کدام به قسمتی از فعالیت‌های نداجا و یگان‌های تخصصی آن اشاره شده و به صورت غیرمستقیم قابل استفاده است. اما هیچ کدام به صورت مستقیم به موضوع

مورد بحث و نقش یگان‌های غواصی در مأموریت‌های راهبردی دوران دفاع مقدس نپرداخته است.

مصاحبه با صاحب‌نظران و پیشکسوتان غواص حاضر در گروه‌های غواص مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در جنگ تحمیلی

جدول (۱) مصاحبه با صاحب‌نظران

ردیف	درجه	نام و نشان	وضعیت	ملاحظات
۱	ناو سروان	محمدابراهیم اسماعیلیان	پیشکسوت	سرمربی غواص
۲	ناو سروان	هوشنگ کریم‌خانی بهادر	پیشکسوت	سرمربی غواص
۳	ناوبان	مصطفی سلیمانی	پیشکسوت	سرمربی غواص
۴	ناو سروان	داوود رشیدیان	پیشکسوت	سرمربی غواص

مصاحبه با محمدابراهیم اسماعیلیان از پیشکسوتان و ایثارگران جنگ تحمیلی

ناو سروان بازنشسته محمدابراهیم اسماعیلیان پیشکسوت جنگ تحمیلی و استخدام ۱۳۴۷/۰۳/۱۵ در نیروی دریایی ارتش بوده است. که پس از طی آموزش مقدماتی در مرکز آموزش غواصی در شمال کشور، دوره تکمیلی تخصصی را در کشورهای انگلیس و آمریکا به مدت ۱ سال در زمینه انهدام مهمات زیرآبی^۱ و پاک‌سازی موانع زیرآبی طی نموده و پس از بازگشت از دوره‌های مذکور به‌عنوان مربی در مرکز آموزش غواصی رشت مشغول به خدمت گردیده و در طول جنگ تحمیلی نیز به مأموریت‌های متعددی در راستای تخصص غواص اعزام گردیدیم و در نهایت در سال ۱۳۷۸ به افتخار بازنشستگی نائل گردیده است. نامبرده در مورد سازماندهی و نقش یگانهای غواصی در زمان جنگ تحمیلی موارد ذیل را بیان نمود:

نحوه سازمان‌دهی یگان غواصی در ابتدای جنگ تحمیلی

- یگان‌های غواصی از ابتدای جنگ نقش بسیار فعالی در پشتیبانی واحدهای شناور سطحی و یگان‌های تخصصی داشتند به صورتی که در اولین روز آغاز جنگ تحمیلی یگان غواصی مستقر در بندر خرمشهر به کمک شناورهای آسیب‌دیده و کارکنان آن‌ها شتافت و ناوبان غواص تقی زاده به‌عنوان اولین شهید غواص در روز اول جنگ تحمیلی که جهت نجات نفرات در آب افتاده به کارون اعزام‌شده بود به درجه رفیع شهادت نائل گردید.
- یگان غواصی مستقر در خرمشهر پس از شروع چنگ تحمیلی به‌منظور اجرای پشتیبانی مؤثر به بندر امام منتقل گردید و در یک قسمت از ساختمان آتش‌نشانی بندر امام مستقر گردید و در طول جنگ تحمیلی به‌وسیله سایر کارکنان غواص که

^۱ EOD-Explosive ordonnance disposal

از مناطق شمالی و جنوبی به بندر امام مأمور می‌شدند تقویت می‌گردید. همچنین یک تیم کامل تقویت‌شده غواصی نیز در جزیره خارک به‌منظور اسکورت کاروان و انجام عملیات غواصی از همان ابتدای جنگ تحمیلی مستقر شد.

نقش گروه‌های غواصی در عملیات دفاع مقدس

➤ یگان غواص از همان ابتدای جنگ تحمیلی در عملیات آزادسازی مناطق اشغالی نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای داشت. در عملیات ثامن‌الائمه یگان غواصی از خردادماه سال ۱۳۶۰ در منطقه مستقر بود و با توجه به محاصره بوده آبادان نسبت به پشتیبانی از رزمندگان اقدام می‌نمودند. همچنین تعداد ۱۲ نفر غواص در قالب دو گروه غواصی در راستای اجرای پروژه ستاد جنگ با همکاری یگان مهندسی به مدت بیش از شش ماه در منطقه هالوب بالاتر از دارخوین حضور یافته و با تخصص زیرآبی، در جهت نصب یک‌بند انحرافی بر روی رودخانه کارون به‌منظور انحراف آب به سمت دشمن اقدام می‌نمودند. در اجرای این طرح مهندسی با توجه به عدم شناخت دقیق بستر زیرآبی، نیروهای غواص نقش به‌سزایی در جهت راهنمایی تیم‌های مهندسی داشتند. در این عملیات غواصان با سختی‌های متعدد مانند نبود دید زیرآبی، جریان شدید زیرآبی و سرمای آب مواجه بودند.

➤ در عملیات طریق‌القدس نیز غواصان حضور گسترده‌ای در جهت پشتیبانی از جابجایی رزمندگان و تجهیزات به محل عملیات داشتند. در این عملیات شهید غواص نوابان باهوش در حین پشتیبانی عملیات به درجه رفیع شهادت نائل گردید.

• نقش گروه‌های غواصی در مأموریت اسکورت کاروان

در طول جنگ تحمیلی نیروی دریایی به‌منظور محافظت از ناوگان تجاری اقدام به اسکورت کاروان با بهره‌گیری از یگان‌های تخصصی می‌نمود. اسکورت به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی می‌گردید که در ابتدا یگان‌ها در جزیره خارک درلنگر قرار می‌گرفتند و سپس به‌صورت تجمعی با اسکورت یگان نظامی و یک فروند یدک‌کش که حامل تیم تخصصی غواصی بود به سمت بندر امام حرکت می‌نمودند. در صورتی که یگانی بر اثر حمله دشمن متحمل خسارت و آب‌گرفتگی می‌گردید. یگان غواصی به‌صورت مستقل به کمک واحد آسیب‌دیده اعزام می‌گردید. در یکی از عملیات اسکورت که این‌جانب اعزام‌شده بودم کشتی ایران انقلاب که به‌عنوان یک کشتی فله‌بر بود در اسکورت با بیش از ۱۲ شناور در حال عزیمت به سمت بندر امام بود که مورد اصابت موشک دشمن قرار گرفت و کارکنان شناور نیز نسبت به ترک واحد شناور اقدام نمودند که تیم غواص

به سرعت به محل اعزام و این جانب به همراه ناوبان عسگر خوانی و دو غواص دیگر به محل اعزام شدیم و نسبت به آزادسازی لنگر در دهانه خور موسی و در جهت جلوگیری از مسدود نمودن مسیر آب راه اقدام نمودند.

نقش گروه‌های غواصی در شناورسازی اجسام مغروق و باز نگه داشتن بنادر و اسکله‌های تجاری
 ➤ یگان غواصی از سال ۱۳۵۹ الی ۱۳۶۴ نقش بسیار فعالی در جهت باز نگه داشتن آبراهه‌ها و شناورسازی و جابجایی اجسام مغروق به خصوص در خور موسی و نزدیکی بنادر به عهده داشتند.

➤ همچنین در سال ۱۳۶۳ نیز یک فروند بالگرد در مسیر برگشت از سکوی نوروز به درون آب سقوط نمود که تیم‌های غواصی به علت مشخص نمودن محل دقیق حادثه پس از تلاش فراوان نسبت به شناسایی محل سقوط و بازیابی اجساد و بالگرد اقدام نمودند.

➤ در سال ۱۳۶۰ نیز متأسفانه ناو کهنمویی بر اثر حمله دشمن در مجاورت اسکله خارک در حال غرق شدن بود که با تلاش فراوان تیم‌های غواصی و به منظور جلوگیری از مسدود نمودن اسکله جزیره خارک به محل مناسبی منتقل گردید.

➤ در مهرماه سال ۱۳۶۲ نیز لوله‌های نفتی که وظیفه انتقال نفت از ساحل به جزیره خارک را به عهده داشتند در منطقه بندر امام حسن مورد حمله قرار گرفتند و یک از ۵ لوله انتقال به شدت آسیب دید. لذا تیم‌های غواصی در قالب دو تیم ۴ نفره در مدت بیش از ۹۰ روز کاری نسبت به ترمیم و بازسازی لوله انتقال نفت به جزیره خارک اقدام نمودند.

➤ در سال ۱۳۶۵ نیز یک شناور باری در حوالی بندر دیلم مورد حمله دشمن قرار گرفت که پس از آن تیم‌های غواصی نسبت به شناورسازی شناور مذکور اقدام نمودند.

➤ در سال ۱۳۶۲ نیز یک کشتی با محموله سرب که نیاز صنایع داخلی بود در داخل خور موسی مورد اصابت موشک دشمن قرار گرفت و از حرکت باز ایستاد لذا تیم‌های غواصی با توجه به نیاز شدید کشور به محموله مذکور نسبت به جای جایی محموله اقدام نمودند و شناور مذکور را نیز در منطقه ایمن به گل زدند.

نقش گروه‌های غواصی در مأموریت خنثی‌سازی و تخریب موانع و مین‌های زیرآبی
 ➤ یگان غواصی در منطقه شمال خلیج فارس نقش قابل توجهی در انهدام موانع زیرآبی و بمب‌های عمل‌نکرده در اسکله‌ها و سکوها‌های نفتی داشت. در یک عملیات

پاک‌سازی بمب عمل‌نکرده در خردادماه سال ۱۳۶۳ در سکوی نفتی درود در مجاورت اسکله خارک، شرکت کرده و نسبت به جابجایی و انهدام بمب عمل‌نکرده از مجاورت سکو اقدام نمودند.

➤ در سال ۱۳۵۹ و ۱۳۶۰ نیز گزارش‌های متعددی در مورد مین‌ریزی یگان‌های دشمن در خور موسی واصل گردید. لذا تیم‌های غواصی نیز به‌صورت مجزا و همچنین با همکاری با بالگردهای SH به مدت بیش از یک ماه نسبت به مین‌روبی منطقه اقدام نمودند. تیم‌های غواص در این عملیات متعدد به‌منظور عدم شناسایی دشمن به‌وسیله لنج ماهیگیری نسبت به اجرای مأموریت اقدام می‌نمودند.

نقش گروه‌های غواصی در آموزش رزمندگان اسلام

➤ یگان‌های غواص با آموزش غواصان در دوران دفاع مقدس نقش به‌سزایی در آموزش رزمندگان داشتند.

➤ در سال‌های ۱۳۶۴ و ۱۳۶۵ نیز تعدادی از کارکنان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به‌منظور راه‌اندازی مرکز غواصی در زیباکنار، در مرکز آموزش غواصی رشت به‌صورت تخصصی آموزش دیدند.

مصاحبه با محمدابراهیم کریم‌خانی از پیشکسوتان و ایثارگران جنگ تحمیلی

ناو سروان بازنشسته جانباز هوشنگ کریم‌خانی بهادر استخدام ۱۳۴۰ در نیروی دریایی ارتش و جانباز ۳۱ درصد جنگ تحمیلی در عملیات بیت‌المقدس است. که پس از طی آموزش مقدماتی در مرکز آموزش غواصی در شمال کشور، دوره تکمیلی تخصصی را در کشورهای انگلیس به مدت ۱ سال در زمینه انهدام مهمات زیرآبی^۱ و پاک‌سازی موانع زیرآبی طی نمودم و همچنین در سال ۱۳۴۷ به مدت ۶ ماه دوره اژدر را در ترکیه سپری نموده است و به مدت ۶ ماه در ناو هواپیمابر انگلیسی مشغول آموزش بوده و پس از بازگشت از دوره‌های مذکور به‌عنوان سرپرست غواص در مرکز غواصی خرمشهر مشغول به خدمت گردیده و در طول جنگ تحمیلی نیز به مأموریت‌های متعددی در راستای تخصص غواص اعزام شده و در نهایت در سال ۱۳۷۰ به‌افتخار بازنشستگی در ستاد نیرو نائل شده است. نامبرده در مورد سازماندهی و نقش یگانهای غواصی در زمان جنگ تحمیلی موارد ذیل را بیان نمود:

چگونگی سازمان‌دهی گروه‌های غواصی در ابتدای جنگ تحمیلی

• یگان غواصی مستقر در بندر خرمشهر تا آخرین لحظه در بندر حضور داشته و به انجام خدمات و پشتیبانی نیروهای درگیر می‌پرداختند. در زمان اشغال خرمشهر

^۱ EOD-Explosive ordonnance disposal

نیز ۶ نفر غواص تا آخرین لحظه به دفاع پرداخته و از یگان غواصی و منطقه دفاع نمودیم. اما متأسفانه پس از سقوط خرمشهر به علت اشغال مناطق نظامی به بندر امام منتقل گردیدیم و به صورت ۲۴ ساعته در پشتیبانی نیروهای مسلح درگیر و عملیات مین‌روبی شرکت می‌نمودیم.

- بنده به همراه ناخدا سرنوشت نقش اصلی در جهت ساخت مین‌های دریایی در صنایع دفاع داشته و در نهایت در اواخر جنگ تحمیلی از مین‌های مذکور به صورت گسترده استفاده شد. در زمان شاه کشورهای خارجی تنها مین مشقی در اختیار ما گذاشته بودند و به هیچ عنوان این فناوری را در اختیار ما قرار نمی‌دادند.

نقش یگان‌های غواصی در عملیات دفاع مقدس

- پس از اینکه سه نفر از غواصان به دوره غواصی در سال ۱۹۵۰ به کشور انگلستان اعزام گردیدند. آموزشگاه غواصی تحت عنوان مردان قورباغه‌ای در سال ۱۹۵۱ با تلاش تیمسار آزادی در منطقه انزلی ایجاد گردید و نسبت به تربیت غواصان در نیروهای مسلح اقدام نمود. اولین شهید غواص نیز شهید ابراهیم مهربان بود که در سال ۱۳۳۹ در انزلی در حین عملیات غواصی شهید گردید.

- یگان غواص از همان ابتدای جنگ تحمیلی از سال ۱۳۵۹ عملیات متعددی را به منظور باز نگاه داشتن بندر امام و خنثی‌سازی مین‌های دریایی به عهده داشت و تیم‌های غواصی مستقر در بندر امام نسبت به جابجایی بیش از ۱۰ فروند لنج مغروق و چند شناور از مسیر کانال به منطقه امن اقدام نمودیم. در این منطقه جزر و مد بسیار شدید بوده و در بعضی شرایط به بیش از ۳ متر می‌رسید و نیاز به تخصص و دقت زیادی دارد. در عملیات آزادسازی مناطق اشغالی نیز در عملیات ثامن‌الائمه از خردادماه سال ۱۳۶۰ در منطقه مستقر بودیم و با توجه به محاصره بوده آبادان نسبت به پشتیبانی از رزمندگان اقدام می‌نمودیم.

- در عملیات طریق‌القدس نیز غواصان حضور گسترده‌ای در جهت پشتیبانی از جابجایی رزمندگان و تجهیزات به محل عملیات داشتند. در این عملیات تیم غواصی با آمادگی کامل در محل پل پیروزی مستقر گردید تا در صورت عدم انهدام پل توسط تیم پروازی عملیات تخریب را در محل پل انجام دهد. همچنین این جانب به همراه دو هم‌رزم غواص نسبت به اسارت بیش از ۲۰۰ نفر عراقی اقدام نمودیم که در همان عملیات بنده به افتخار جانبازی نائل شدم و هم‌رزم من ناوبان باهوش به درجه رفیع شهادت نائل گردید.

نقش گروه‌های غواصی در مأموریت اسکورت کاروان

در زمان جنگ تحمیلی نیروی دریایی به‌منظور محافظت از ناوگان تجاری اقدام به اسکورت کاروان با بهره‌گیری از یگان‌های تخصصی می‌نمود. اسکورت به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی می‌گردید که در ابتدا یگان‌ها در جزیره خارک درلنگر قرار می‌گرفتند و سپس به‌صورت تجمعی با اسکورت یگان نظامی و یک فروند یدک‌کش که حامل تیم تخصصی غواصی بود به سمت بندر امام حرکت می‌نمودند. در صورتی که یگانی بر اثر حمله دشمن متحمل خسارت و آب‌گرفتگی می‌گردید. یگان غواصی به‌صورت مستقل به کمک واحد آسیب‌دیده اعزام می‌گردید. در یکی از عملیات اسکورت که این‌جانب اعزام‌شده بودم کشتی ایران انقلاب که به‌عنوان یک کشتی فله‌بر بود در اسکورت با بیش از ۱۲ شناور در حال عزیمت به سمت بندر امام بود که مورد اصابت موشک دشمن قرار گرفت و کارکنان شناور نیز نسبت به ترک واحد شناور اقدام نمودند که تیم غواص به‌سرعت به محل اعزام و این‌جانب به همراه ناوبان عسگر خوانی و دو غواص دیگر به محل اعزام شدیم و نسبت به آزادسازی لنگر در دهانه خور موسی و در جهت جلوگیری از مسدود نمودن مسیر آب راه اقدام نمودند.

نقش گروه‌های غواصی در شناورسازی اجسام مغروق و باز نگه‌داشتن بنادر و اسکله‌های تجاری یگان غواصی از سال ۱۳۵۹ نقش بسیار فعالی در جهت باز نگه‌داشتن آب راه‌ها و شناورسازی و جابجایی اجسام مغروق به‌خصوص در خور موسی و نزدیکی بنادر به عهده داشتند.

همچنین در سال ۱۳۶۳ نیز یکی از خطوط اصلی نفت که انتقال نفت به جزیره خارک را در منطقه گوره به عهده داشت توسط بمب‌های دشمن مورد حمله واقع شد و لوله‌ای به قطر ۵۶ اینچ کاملاً آسیب دید و با توجه به‌شدت سانحه و شرایط سخت منطقه رسانه‌های خارجی اعلام نمودند که بدون کمک خارجی امکان ترمیم این خط لوله وجود ندارد اما تیم‌های غواصی با تلاش فراوان و سوختگی شدید چند غواص و در حدود ۵ ماه به سرپرستی ناوبان اعتزادی نسبت به ترمیم لوله و انتقال مجدد نفت به جزیره خارک اقدام نمودند.

در سال ۱۳۶۵ نیز یک شناور باری در حوالی بندر دیلم مورد حمله دشمن قرار گرفت که پس از آن تیم‌های غواصی نسبت به شناورسازی شناور مذکور اقدام نمودند.

نقش گروه‌های غواصی در مأموریت خنثی‌سازی و تخریب موانع و مین‌های زیرآبی
 ➤ در اواخر سال ۱۳۵۹ نیز گزارش‌های متعددی در مورد مین‌ریزی یگان‌های دشمن در خور موسی واصل گردید. لذا تیم‌های غواصی نیز به‌صورت مجزا در قالب یک لنج ماهیگیری و همچنین با همکاری با بالگردهای هوا دریا^۱ به مدت بیش از یک ماه نسبت به مین‌روبی منطقه خور موسی تا منطقه بوشهر اقدام نمودند.

نقش گروه‌های غواصی در آموزش رزمندگان اسلام
 ➤ یگان‌های غواص با آموزش غواصان در دوران دفاع مقدس نقش به‌سزایی در آموزش رزمندگان داشتند.
 ➤ در سال‌های ابتدایی جنگ ما در آموزش رزمندگان جوان در منطقه و در سد دز اقدام می‌نمودیم و اصول اولیه شنا و چگونگی فین زدن را به آن‌ها انتقال می‌دادیم. مرحوم صیاد نظری که از غواصان قدیمی بود در آموزش نیروهای نظامی نقش بسیار زیادی داشت.

مصاحبه با مصطفی سلیمانی از پیشکسوتان و ایثارگران جنگ تحمیلی
 ناوبان بازنشسته مصطفی سلیمانی استخدام ۱۳۴۱ در نیروی دریایی ارتش است که پس از طی آموزش مقدماتی در مرکز آموزش غواصی در شمال کشور، دوره تکمیلی تخصصی را در کشورهای انگلیس به مدت ۱ سال در زمینه پاک‌سازی موانع^۲ زیرآبی را که شامل تعمیرات زیرآبی و حتی تعویض پروانه در زمان جنگ، تخریب و انفجارات زیرآبی را طی نموده و از سال ۱۳۴۵ مأموریت آموزشی در مرکز آموزش غواصی انزلی را به‌عنوان مربی بر عهده گرفته و در نهایت در سال ۱۳۶۶ به‌افتخار بازنشستگی نائل شده است. نامبرده در مورد سازماندهی و نقش یگانهای غواصی در زمان جنگ تحمیلی موارد ذیل را بیان نمود:

چگونگی سازمان‌دهی گروه‌های غواصی در ابتدای جنگ تحمیلی
 • یگان غواصی از همان ابتدای جنگ تحمیلی نقش بسیار زیادی در جهت حفاظت از خطوط مواصلاتی دریایی و باز نگه‌داشتن خطوط دریایی به عهده داشتند و به‌صورت مستمر به یگان‌های شناور نظامی و تجاری در جهت اجرای عملیات زیرآبی مأمور می‌گردیدند.

^۱ RH

^۲ CD- clearance diver

نقش گروه‌های غواصی در عملیات دفاع مقدس

➤ یگان غواص از همان ابتدای جنگ تحمیلی از سال ۱۳۵۹ عملیات متعددی را به‌منظور باز نگاه‌داشتن بندر امام و خنثی‌سازی مین‌های دریایی به عهده داشت. این جانب سرپرست عملیات مین‌روبی از بندر امام و از بویه ۴۵ تا بویه ۱ در بندر بوشهر بودم و در این عملیات تیم غواصی به استعداد ۱۶ نفر توانست نسبت به انهدام بیش از ۲۵۰ فروند مین زیرآبی اقدام نماید.

نقش گروه‌های غواصی در مأموریت اسکورت کاروان

➤ تیم‌های غواصی همواره یکی از اعضای اصلی همراه تیم‌های اسکورت کننده بودند و با استقرار در یگان‌ها با آمادگی کامل در جهت رفع هرگونه سانحه زیرآبی اقدام می‌نمودند.

نقش گروه‌های غواصی در شناورسازی اجسام مغروق و باز نگاه‌داشتن بنادر و اسکله‌های تجاری

➤ یگان غواصی با اجرای عملیات متعدد شامل شناورسازی، مین‌روبی و تعمیرات زیرآبی در جهت باز نگاه‌داشتن بنادر و خطوط مواصلاتی دریایی اقدام می‌نمودند و این جانب سرپرست عملیات مین‌روبی از بندر امام و از بویه ۴۵ تا بویه ۱ در بندر بوشهر بودم و در این عملیات تیم غواصی به استعداد ۱۶ نفر که از منطقه انزلی به بندر امام مأمور شده بود، توانست نسبت به انهدام بیش از ۲۵۰ فروند مین زیرآبی اقدام نماید.

نقش گروه‌های غواصی در مأموریت خنثی‌سازی و تخریب موانع و مین‌های زیرآبی

➤ در اوایل جنگ تحمیلی نیروهای مسلح عراق اقدامات متعددی را به‌منظور مسود نمودن خطوط مواصلاتی تجاری ایران انجام دادند که از آن جمله عملیات مین‌ریزی گسترده در بندر امام و بوشهر بود به‌گونه‌ای که در آن زمان هیچ شناور تجاری توانایی عبور از منطقه را نداشت. لذا بنده به همراه ۱۶ نفر غواص زبده از منطقه انزلی در آذرماه ۱۳۵۹ به جنوب مأمور گردیدیم و بنده به‌عنوان سرپرست تیم غواص وظیفه پاک‌سازی کانال را به همراه بالگردهای هوا دریا شامل بالگرد RH به سرپرستی سرهنگ ناصری از بویه ۱ تا بویه ۴۵ را بر عهده گرفتیم. غواصان در لنج مستقر گردیدند که حاوی مقدار زیادی مواد منفجره و ۴۰۰ حلب سوخت بالگرد بود. ما به مدت ۵۹ روز در محل مستقر بوده و تیم ما به‌تنهایی بیش از ۲۵۰ مین لنگر دار را منهدم نمود. در این عملیات ما از بندر امام که حرکت نمودیم تعداد بیش از ۳۲ فروند کشتی بدون بار پشت سر ما حرکت نمودند تا به سمت بوشهر حرکت کنند. و پس‌ازاینکه ما به بندر بوشهر رسیدیم تعداد ۳۴ شناور با محموله نیز از بوشهر به

سمت بندر امام حرکت نمودند. این عملیات یکی از بزرگ‌ترین عملیات پاک‌سازی بوده که نقش بسیار مؤثری در تأمین آذوقه کشور داشت.

نقش گروه‌های غواصی در آموزش رزمندگان اسلام

➤ یگان‌های غواص با آموزش غواصان در دوران دفاع مقدس نقش به‌سزایی در آموزش رزمندگان داشتند. این‌جانب در سال ۱۳۶۰ خدمت شهید فلاحتی در دارخوین رسیدیم و این‌جانب اعلام نمودند که توانایی آموزش غواصی جهت نیروهای بسیجی را به‌صورت کاملاً تخصصی به تعداد ۷۰ نفر در هر مرحله‌دارم. اما اگر آموزش فقط بحث شناوری در آب و غواصی اشورکل باشد می‌توان تعداد بیشتری را در هر مرحله آموزش داد.

مصاحبه با داوود رشیدیان از پیشکسوتان و ایثارگران جنگ تحمیلی

ناو سروان بازنشسته داوود رشیدیان استخدام ۱۳۵۳ در نیروی دریایی ارتش، که پس از طی آموزش مقدماتی در مرکز آموزش غواصی در شمال کشور، به پایگاه دریایی خرمشهر منتقل شده و از اوایل جنگ تحمیلی در پایگاه خرمشهر حضور داشته و در سال ۱۳۸۳ به‌افتخار بازنشستگی نائل شده است.

چگونگی سازمان‌دهی گروه‌های غواصی در ابتدای جنگ تحمیلی

• یگان غواصی از همان ابتدای جنگ تحمیلی نقش بسیار فعالی در مناطق درگیری جنوب داشت و در شهرهای مهم مانند آبادان، اهواز، ماهشهر و بندر امام گروه‌های غواصی را مستقر نمود و در این بازه زمانی نسبت به پشتیبانی از مأموریت‌های نداجا و اسکورت کاروان اقدام می‌نمود.

نقش گروه‌های غواصی در عملیات دفاع مقدس

➤ یگان غواص از همان ابتدای جنگ تحمیلی از سال ۱۳۵۹ به‌صورت مکرر در انجام عملیات متعدد شناسایی، تعمیرات زیرآبی و مین‌روبی در کانال‌ها اقدام می‌نمود. همچنین در عملیات متعدد مانند شناورسازی نفربرهای مغروق لشکر ۷۷ که در تمرین در رودخانه غرق شده بود، شرکت داشتند.

نقش گروه‌های غواصی در مأموریت اسکورت کاروان

➤ تیم‌های غواصی همواره یکی از اعضای اصلی همراه تیم‌های اسکورت کننده بودند و با استقرار در یگان‌ها با آمادگی کامل در جهت رفع هرگونه سانحه زیرآبی اقدام می‌نمودند. به‌عنوان مثال این‌جانب در نجات چندین واحد تجاری که در عملیات اسکورت مورد اصابت موشک‌های دشمن قرار گرفته بود و

کارکنان آن از واحد شناور فرار کرده بودند مانند شناور ایران انقلاب حضور داشتم.

نقش گروه‌های غواصی در شناورسازی اجسام مغروق و باز نگه‌داشتن بنادر و اسکله‌های تجاری

➤ یگان غواصی با اجرای عملیات متعدد شامل شناورسازی، مین‌روبی و تعمیرات زیرآبی در جهت باز نگه‌داشتن بنادر و خطوط مواصلاتی دریایی اقدام می‌نمودند و این‌جانب در عملیات شناورسازی ناو میلانیان که متأسفانه در اوایل جنگ در کنار اسکله تی جزیره خارک غرق شد و موجب غیرعملیاتی شدن بیش از نیمی از اسکله شد حضور داشتم. در این عملیات که بیش از یک سال به طول انجامید. تیم‌های غواصی با ایثارگری و در زیر آتش دشمن در جهت شناورسازی ناو میلانیان و انتقال به منطقه ایمن و باز نمودن اسکله اصلی صادرات نفت خارک اقدام نمودند.

نقش گروه‌های غواصی در مأموریت خنثی‌سازی و تخریب موانع و مین‌های زیرآبی

➤ از ابتدای جنگ تحمیلی نیروهای مسلح عراق اقدامات متعددی را به‌منظور مسدود نمودن خطوط مواصلاتی تجاری ایران انجام دادند که از آن جمله عملیات مین‌ریزی گسترده در بندر امام و بوشهر بود به‌گونه‌ای که در آن زمان هیچ شناور تجاری توانایی عبور از منطقه را نداشت. در این زمان گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب با اجرای عملیات بسیار مهم و با جان‌فشانی در مناطق جنگی موجب باز نگه‌داشتن خطوط مواصلاتی و تجارت دریایی کشور گردیدند.

➤ تیم‌های غواصی به‌صورت گسترده در فعالیت مردم‌یاری و همچنین در تعمیر تأسیسات سدهای که مورد حمله هواپیماهای عراقی قرار می‌گرفتند. شرکت داشتند.

نقش گروه‌های غواصی در آموزش رزمندگان اسلام

➤ یگان‌های غواص مستقر در مناطق عملیاتی جنوب با آموزش بسیجیان و نیروهای سپاه در زمینه غواصی به‌صورت غیرحرفه‌ای و به‌صورت حرفه‌ای شرکت داشتند. همچنین در ستاد جنگ‌های نامنظم در اهواز به‌صورت مستمر تیم غواص حضور داشتند.

روش‌شناسی پژوهش

از آنجا که پژوهش حاضر در پی بررسی نقش یگان‌های غواصی در مأموریت‌های راهبردی نیروی دریایی در دوران دفاع مقدس مطالعه موردی گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوبی است. بنابراین از منظر هدف از نوع کاربردی و از نظر راهبرد اجرای پژوهش، توصیفی با رویکرد کیفی است. درعین حال این پژوهش از حیث روش گردآوری داده‌ها به دو

روش مطالعات کتابخانه‌ای (مطالعه اسناد و مدارک) و میدانی (مصاحبه) انجام شده است. در این پژوهش از روش مطالعه عمیق اسناد و مدارک مرتبط بهره گرفته شده است. بنابراین پس از مطالعه اسناد و مدارک و دستیابی به چارچوب نظری پژوهش، به طراحی ابزار مصاحبه مبتنی بر شاخص‌های احصاء شده از تحلیل محتوا انجام شده بر روی متون و اسناد و مدارک جمع‌آوری شده پرداخته شد. برای بالا بردن روایی مصاحبه، سؤال‌ها با بهره‌گیری از تجارب کارشناسان و صاحب‌نظران طرح گردیده که تجربه لازم و کافی در خصوص متغیرهای تحقیق را دارند و جهت بالا بردن پایایی مصاحبه نیز از صاحب‌نظران باتجربه و آگاه که حضور فعال و مستقیمی در تشکیل گروه‌های غواصی در مناطق عملیاتی جنوب و اجرای عملیات متعدد غواصی داشته‌اند، استفاده شده است. پس از جمع‌آوری داده‌ها به روش میدانی و کتابخانه‌ای، دسته‌بندی، پردازش، قضاوت و درنهایت تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش کیفی صورت پذیرفت.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

در این تحقیق با استفاده از اسناد، مدارک، کتب و مقالات مرتبط با موضوع؛ طبقه‌بندی اطلاعات با استفاده از پالایش داده‌ها، تلخیص داده‌ها و نمایش داده‌ها به صورت کیفی با توجه به اهداف تحقیق انجام گردید. همچنین پس از احصاء پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان، دسته‌بندی، پردازش و قضاوت از داده‌های حاصل از جمع‌آوری اسناد و مدارک و همچنین مصاحبه‌های انجام شده با صاحب‌نظران به شرح ذیل صورت پذیرفت:

دسته‌بندی داده‌ها

الف) دسته‌بندی داده‌های حاصل از مصاحبه

بر اساس اطلاعات احصاء شده از مصاحبه با صاحب‌نظران یگان‌های غواصی در نیروی دریایی به صورت گروه‌های غواصی در مناطق عملیاتی جنوب سازمان‌دهی شده و از همان روزهای اولیه جنگ تحمیلی با بهره‌گیری از کارکنان مجرب و ایثارگر در جهت پشتیبانی از مأموریت‌های راهبردی نیروی دریایی اقدام نمودند. به صورتی که در اولین روز آغاز جنگ تحمیلی یگان غواصی مستقر در بندر خرمشهر به کمک شناورهای آسیب‌دیده و کارکنان آن‌ها شتافت و ناوبان غواص تقی زاده به عنوان اولین شهید غواص در روز اول جنگ تحمیلی که جهت نجات نفرات در آب افتاده به کارون اعزام شده بود به درجه رفیع شهادت نائل گردید.

اقدام‌های گروه‌های غواصی در مناطق عملیاتی جنوبی، به‌صورت تاکتیکی صورت می‌پذیرفت اما تأثیر آن به‌صورت راهبردی در تأمین خطوط مواصلاتی نیروهای خودی و تأمین مایحتاج مردم قابل مشاهده بود. گروه‌های غواصی در مناطق عملیاتی جنوب به صورت گسترده در زمینه‌های تخصصی ذیل نقش مؤثری داشتند:

- نقش گروه‌های غواصی در عملیات دفاع مقدس به‌خصوص در عملیات ثامن‌الائمه، طریق‌القدس، کربلای ۴، کربلای ۵ و والفجر ۸
- نقش گروه‌های غواصی در یگان‌های مهندسی نیروی زمینی در جهت ساخت پل و موانع زیرآبی
- نقش گروه‌های غواصی در مأموریت اسکورت کاروان
- نقش گروه‌های غواصی در شناورسازی اجسام مغروق و باز نگه‌داشتن بنادر و اسکله‌های تجاری
- نقش گروه‌های غواصی در مأموریت خنثی‌سازی و تخریب موانع و مین‌های زیرآبی (عملیات مین‌روبی کانال خور موسی تا بندر بوشهر)
- نقش گروه‌های غواصی در آموزش رزمندگان اسلام (در مناطق جنوبی مانند سد دز)
- نقش گروه‌های غواصی در ترمیم خطوط لوله به مراکز صادراتی مانند جزیره خارک (تعمیر لوله ۵۶ اینچ انتقال نفت گوره به خارک)
- نقش گروه‌های غواصی در فعالیت مردم یاری و تعمیر سدها بر اثر حمله هواپیماهای دشمن

ب) دسته‌بندی داده‌های حاصل از مطالعه منابع

بر اساس اطلاعات جمع‌آوری‌شده از اسناد، مدارک و منابع مطالعه شده، یگان‌های غواصی در مناطق جنوبی پس از حمله دشمن بعثی در مناطق جنوبی مانند بندر امام، جزیره خارک و بندر بوشهر به گونه تقویت‌شده مستقرشده و نسبت به اجرای مأموریت‌های محوله در جهت پشتیبانی از یگان‌های شناور سطحی، تأمین خطوط مواصلاتی و باز نگاه‌داشتن بندرها و اسکله‌ها از مین‌گذاری آفندی دشمن اقدام می‌نمودند. اهم فعالیت‌های گروه‌های غواصی بر اساس منابع مطالعه شده به شرح ذیل است:

- نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در مأموریت اسکورت کاروان

- نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در شناورسازی اجسام مغروق و بازنگه داشتن بنادر و اسکله‌های تجاری
- نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در مأموریت خنثی‌سازی و تخریب موانع و مین‌های زیرآبی
- نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در آموزش رزمندگان و فعالیت امدادرسانی

پردازش داده‌های حاصل از مصاحبه با صاحب‌نظران، اسناد و مدارک و منابع مطالعه شده

با توجه به هدف پژوهش که تبیین نقش یگان‌های غواصی در مأموریت‌های راهبردی دوران دفاع مقدس مطالعه موردی گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب است و بر اساس پردازش داده‌های حاصل از مصاحبه و اسناد، مدارک و منابع مطالعه شده می‌توان بیان نمود که موارد احصا شده در روش میدانی و کتابخانه‌ای با یکدیگر همسو بوده و دارای تقارب و تقاطع به شرح ذیل است.

الف) تقاطع داده‌های حاصل از پژوهش

- نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در مأموریت اسکورت کاروان
- نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در شناورسازی اجسام مغروق و باز نگه‌داشتن بنادر و اسکله‌ها
- نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در مأموریت خنثی‌سازی و تخریب موانع و مین‌های زیرآبی
- نقش گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب در آموزش رزمندگان اسلام و فعالیت امدادرسانی

ب) تقارب داده‌های حاصل از پژوهش

- نقش گروه‌های غواصی در مأموریت نجات شناورهای آسیب‌دیده در اسکورت کاروان
- نقش گروه‌های غواصی در شناورسازی اجسام مغروق و جابجایی و به گل زن شناورهای در مسیر کانال خور موسی
- نقش گروه‌های غواصی در مأموریت خنثی‌سازی و تخریب موانع و مین‌های زیرآبی (عملیات مین‌روبی کانال خور موسی تا بندر بوشهر)

- نقش گروه‌های غواصی در آموزش تخصصی و عمومی داوطلبان و بسیجیان دفاع مقدس
- نقش گروه‌های غواصی در ترمیم خطوط لوله به مراکز صادراتی مانند بندر امام حسن و خط لوله گوره به جزیره خارک
- نقش گروه‌های غواصی در تعمیرات سدهای مورد حمله دشمن بعثی و فعالیت مردم یاری
- نقش گروه‌های غواصی در جابجای شناورهای مغروق و جلوگیری از مسدود شدن کانال خور موسی
- نقش گروه‌های غواصی در فعالیت تجسس و نجات قضاوت داده‌های حاصل از مصاحبه با صاحب‌نظران، اسناد و مدارک و منابع مطالعه شده با توجه به دسته‌بندی و پردازش داده‌های حاصل از مطالعه منابع، اسناد و مدارک و همچنین مصاحبه‌های انجام‌شده با صاحب‌نظران در زمینه نقش یگان‌های غواصی در مأموریت‌های راهبردی نیروی دریایی در دفاع مقدس، مطالعه موردی گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب می‌توان قضاوت داده‌های حاصل‌شده از جمع‌آوری منابع به روش کتابخانه‌ای و میدانی را به شرح ذیل بیان نمود:
- گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب پس از جنگ تحمیلی در مناطق مهم مانند ماهشهر، آبادان، بندر امام، اهواز و بندر خرمشهر مستقر گردیدند و با تقویت نیروی غواص از کلیه مناطق کشور مانند مناطق شمالی، با انجام اقدامات تاکتیکی مهم که شامل عملیات مین‌روبی، اسکورت کاروان، عملیات شناورسازی، عملیات مردم یاری و تجسس و نجات بوده است. موجب تأثیر راهبردی در جنگ تحمیلی گردیدند که از آن جمله می‌توان به عملیات مین‌روبی و باز نگاه‌داشتن بندر اصلی وارداتی کشور (بندر امام) در سال ۱۳۶۰ و همچنین تعمیرات زیرآبی خط اصلی لوله انتقال نفت گوره به جاسک در سال ۶۰- ۶۱ و ادامه صادرات نفت از این پایانه مهم بیان نمود.
- گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب به‌صورت فعال در عملیات متعدد اسکورت کاروان در مناطق شمالی خلیج فارس شامل بندر امام به بوشهر و بالعکس شرکت داشته و ضمن اسکورت واحدهای شناور، در صورت بروز هرگونه سانحه بلافاصله وارد عمل

شده و نسبت به جلوگیری از غرق شدن شناور با انجام اقدامات زیرآبی و یا انتقال و به گل زدن شناور در منطقه امن اقدام می‌نمودند.

- گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب به‌صورت گسترده در عملیات مین‌روبی با مشارکت بالگردهای هوا دریا شرکت داشته و با خنثی‌سازی مین‌های دریایی مانع بسته شدن کانال خور موسی و مسیر دریانوردی شمال خلیج فارس می‌گردیدند. در این عملیات مین‌روبی تیم‌های غواصی با جان‌فشانی و ایثار فراوان موفق به مین‌روبی منطقه عظیمی از منطقه خور موسی و بندر امام تا بندر بوشهر در سال ۱۳۵۹ و ۱۳۶۰ گردیدند.
- گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب با شرکت فعال در فعالیت‌های مهندسی جنگ و انجام مشاوره‌های تخصصی زیرآبی مانند ساخت پل شناور بر روی رودخانه اروند و کارون (پل بعثت در عملیات والفجر ۸ در سال ۱۳۶۴)، تعمیرات زیرآبی سدهای خوزستان که در اثر حملات هوایی دشمن بعضی آسیب‌دیده بودند، نقش بسیار مؤثری در موفقیت عملیات نظامی و پشتیبانی از رزمندگان اسلام داشتند.
- گروه‌های غواصی با انجام تعمیرات زیرآبی اسکله‌ها و خطوط اصلی انتقال نفت به پایانه اصلی صادرات در جزیره خارک مانند تعمیرت خط ۵۶ اینچ لوله نفتی گوره به خارک در سال ۱۳۶۳ و تعمیرات خط لوله نفتی بندر امام حسن به خارک در سال ۱۳۶۲ نقش راهبردی در مداومت صادرات نفت و تأمین هزینه‌های جنگ داشتند.
- گروه‌های غواصی با همکاری هوادریا در عملیات متعدد تجسس و نجات در مناطق مختلف خلیج فارس به‌خصوص مناطق شمالی شرکت نموده و با عملیات پرش از بالگرد در نجات جان تعداد زیادی از دریانوردان که بر اثر حمله هواپیماهای دشمن به واحدهای شناور مجبور به ترک واحد شناور شده بودند، شرکت فعال داشته‌اند.

نتیجه‌گیری

با عنایت به این که یگان غواصی به‌عنوان یکی از یگان‌های تخصصی نذاجا نقش بسیار مؤثری در سرانجام رساندن مأموریت‌های راهبردی نیروی دریایی ارتش در جنگ تحمیلی داشته و تاکنون به‌صورت تخصصی به تبیین نقش این یگان‌ها اشاره نشده است. در این تحقیق تلاش گردید که با بهره‌گیری از اسناد و مدارک موجود و همچنین مصاحبه با پیشکسوتان غواص در جنگ تحمیلی به تبیین نقش یگان‌های غواصی در مأموریت‌های راهبردی نیروی

دریایی در دفاع مقدس با مطالعه موردی گروه‌های غواصی مستقر در مناطق عملیاتی جنوب پرداخته شود. با توجه به نتایج حاصل از تحقیق مذکور می‌توان بیان نمود که پس از آغاز جنگ تحمیلی، مدیریت غواصی بر اساس بررسی دقیق نیازهای عملیاتی، نسبت به تشکیل گروه‌های غواصی در مناطق مهم عملیاتی جنوب مانند بندر امام، ماهشهر، آبادان، اهواز و جزیره خارک اقدام نموده و با تقویت این گروه‌های تخصصی با غواصان باتجربه که از کلیه مناطق نداجا به این گروه‌های تخصصی مأمور گردیده بودند، گام مؤثری در جهت دستیابی به اهداف راهبردی نداجا در تأمین منافع ملی کشور در دریا برداشته است. با توجه به اینکه در هر جنگ طولانی‌مدت، برقراری امنیت و حفظ خطوط مواصلاتی دریایی در جهت تأمین آذوقه، مایحتاج مردم و حفظ صادرات نفتی از اهمیت بالایی برخوردار است. گروه‌های غواصی در مناطق جنوب با تخصص ویژه و فناوری در زمینه‌های سالویج و شناورسازی، تخریب و انفجارات زیرآبی، تجسس و نجات، تعمیرات زیرآبی، مردم‌یاری و اسکورت کاروان توانستند با انجام اقدامات تاکتیکی در ابعاد اسکورت کاروان، شناورسازی اجسام مغروق و بازنگه‌داشتن بنادر و اسکله‌های تجاری، خنثی‌سازی و تخریب موانع زیرآبی و آموزش رزمندگان اسلام موجب بروز تأثیرات راهبردی در جنگ تحمیلی گردند. از مهم‌ترین فعالیت‌ها می‌توان به تلاش رژیم بعث در جهت قطع خطوط مواصلاتی دریایی به وسیله می‌ریزی در مسیر بندر امام و بندر بوشهر در اواخر سال ۱۳۵۹ اشاره نمود که با حضور مستقیم گروه‌های غواصی و یگان هوادریا در یک عملیات تخصصی مین‌روبی که در زیر آتش دشمن بعثی و در فاصله بین بندر بوشهر و بندر امام انجام گردید، نقشه دشمن را خنثی نمود. این عملیات موجب بازگشایی مسیر دریایی و عبور بیش از ۶۴ فروند کشتی تجاری که در دو بندر مذکور متوقف شده بودند گردید. در عملیات دیگر که در سال ۱۳۶۳ به صورت تاکتیکی انجام شد اما تأثیر راهبردی در صحنه نبرد داشت انجام تعمیرات زیرآبی خط لوله اصلی ۵۶ اینچ انتقال نفت از گوره به خارک و از بندر امام حسن به خارک بود. در این عملیات سنگین تیم‌های غواصی پس از ۶ ماه فعالیت شبانه‌روزی موفق به ترمیم خطوط لوله و ایجاد ظرفیت صادراتی مناسب در جزیره خارک که به عنوان یکی از بزرگ‌ترین پایانه صادراتی کشور در نظر گرفته می‌شود گردیدند. همچنین گروه‌های غواصی مناطق جنوب

به صورت مستمر تا پایان جنگ تحمیلی در فعالیت‌های اسکورت کاروان، آموزش رزمندگان، تجسس و نجات و تعمیرات سکوها‌های نفتی شرکت فعال داشتند.

پیشنهادهای

- پیشنهاد می‌گردد با انجام تحقیقات بیشتر در زمینه فعالیت یگان‌های تخصصی در دوران جنگ تحمیلی، ضمن بیان نمودن اهمیت این یگان‌ها و ایثارگری‌های انجام‌شده موجب بیان دقیق نقاط قوت و نقاط ضعف عملیات تخصصی شود.
- پیشنهاد می‌گردد با دعوت از پیشکسوتان عرصه دفاع به خصوص در یگان‌های تخصصی که ممکن است کمتر مورد توجه قرار گیرند، ضمن انجام فرایند مدیریت دانش، تجلیل از نامبردگان در مجامع علمی صورت پذیرد.

قدردانی

نویسندگان برخود لازم می‌دانند که از داوران محترم به پاس نکات ارزشمندشان در راستای ارتقای سطح کیفی مقاله و همچنین کلیه افرادی که در فرآیند انجام تحقیق، همکاری و مشارکت داشتند، سپاس‌گزاری نمایند

منابع

- امیری، ابوالفضل، (۱۳۹۸)، جنگ تحمیلی عراق علیه ایران و فرایند پذیرش قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت، مجله مطالعات تاریخی و نظامی، ۱(۷): ۲۴-۳.
- پیرزادفرد، قدرت الله، (۱۳۸۴)، اصول جنگ و ارتباط آن در عملیات ویژه و مشترک، دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران.
- حسن لو، خسرو، (۱۳۹۶)، اصول جنگ در عصر ناهمگونی‌ها، فصل‌نامه مطالعات دفاعی و استراتژیک، ۱۵(۷۰): ۱۷۸-۱۵۱.
- خودسیانی، مصطفی، (۱۳۹۱)، ارزیابی و تحلیل عملیات والفجر ۸ (فتح فاو)، فصل‌نامه علوم نظامی، ۱۳(۴۲): ۲۲-۱.
- روابط عمومی وزارت نفت. (۱۳۶۳)، تاریخچه جنگ تحمیلی.
- زرقانی، سید هادی، (۱۳۹۵)، رمزگشایی کدهای ژئوپلیتیک عراق در تهاجم به ایران، مجله پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، ۱(۴): ۹۲-۶۷.
- سیاری، حبیب‌الله، طحانی، غلامرضا، (۱۴۰۰)، راهبرد و قدرت دریایی، انتشارات دافوس.
- سیاری، حبیب‌الله، منصوری، مجید، (۱۳۹۱)، تقویم تاریخ دفاع مقدس، جلد دهم، دفتر پژوهش‌های نظری و مطالعات راهبردی نداجا، گروه پژوهشی دفاع مقدس.

- شعریاف، جواد، (۱۳۹۰)، ادوار نظامی‌گری در خلیج فارس، فصل‌نامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۵(۳): ۲۲-۱.
- علایی، حسین، (۱۳۸۶)، نگاهی گذرا به نبرد فاو، فصل‌نامه نگین، تهران، مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، تهران، ۶(۲۳): ۹۷-۷۸.
- مشوری، منوچهر، قرقانی، فریدون، سیف مقدم اکبری، مصطفی، (۱۳۹۶)، راهنمای غواصی، فرماندهی آموزش نیروی دریایی، جلد یکم.
- میر ترابی، سعید، سمیعی، مهر انگیز، ربیعی، اسماعیل، (۱۳۹۰)، تبیین نقش نفت در تحولات (آغاز، استمرار و پایان) جنگ ایران و عراق، فصل‌نامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۳(۸): ۴۹-۲۱.

- Herman, (2005), Mark, *wargame for leaders*, London
- Humphreys, Macartan, (2005), "Natural Resource Conflict Resolution", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 49, No 4.
- Judgment, (2003), *case concerning oil platforms (Islamic republic of Iran v. United States of America) judgment of 6 November*.
- Le Billon, Philippe, (2021), *The political ecology of war, natural resources and armed conflicts, political geography*.
- Lee, Allen, Zatarain, (2010), *Americas first clash with Iran, The tanker war 1987-88, Published in the United States of America and Great Britain*.
- Nadia, El-sayed, El-shazly, (1998), *The gulf tanker war Iran and Iraq maritime swordplay*, published in great Britain.
- Robert, Greene, (2006), *The 33 Strategies of War, a Joost Elffers Production*.
- Roren, Bergman, (2008), *The secret war with Iran, Free press, London*.
- Rourke, Ronald, (1988), *The Tanker War*, US naval institute, May 1988, Vol. 114/5/1,023
- Sandesh, Siva Kumaran, (2016), *Exclusion Zones in the Law of Armed Conflict at Sea: Evolution in Law and Practice*, Naval war college.
- Till, Geoffrey, (2013), *sea power a guide for the 21 century*, published by Routledge, third edition.

سایت‌ها

- <https://marinepress.ir/politicarmy/13905/navy-in-the-era-of-sacred-defense>
- <https://www.irdc.ir/fa/news/1720>.
- <https://www.isna.ir/news/140009>.
- <https://www.magiran.com/article/2424827>.
- <https://www.shana.ir/news/146915>.